

Ergenlerde Kendilik Algısı ve Akran Zorbalığı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi¹

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Peer Bullying Levels in Adolescents

Gökhan GÜMÜŞ^{1*}, Ertuğrul TALU²

¹ Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, gokhangumus2357@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4161-0425>, *Sorumlu Yazar

²Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, etalu@ahievran.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3062-6130>

Geliş tarihi/Received: 30.12.2021 Kabul tarihi/Accepted: 30.06.2022 Yayın tarihi/Published:30.06.2022

ÖZET

Ergenlik dönemi gelişimsel açıdan yoğun ve karmaşık bir dönemdir. Bu dönem ile birlikte çeşitli gelişim alanlarında hızlı değişimler gözlemlenmektedir. Ergenlikte yaşanan hızlı değişimler bireyin yetişkin olma sürecinde önemli bir aşama olsa da yaşanan değişim süreci beraberinde sorunlu davranış örüntülerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu sorunlu davranış örüntülerinden bir tanesi de akran zorbalığıdır. Ergenlik ile birlikte kendini tanımaya çalışan ergen akran zorbalığı kurbanı olarak ya da akran zorbalığı yaparak kendine yönelik algılarını şekillendirebilir. Ergenin kendine yönelik algılarının toplamı literatürde kendilik algısı olarak ifade edilmektedir. Ergenlik ile birlikte ergen kendisini tanımaya ve kendilik algısını oluşturmaya başlar. Bu oluşturma sosyal çevreden ve yaşantılardan etkilenir. Ergenlik döneminde ergenin kendisine yönelik algıları net biçimde ortaya konması ve akran zorbalığının kendiliğe etkisi ergen ruh sağlığı ve ergenlik döneminde gelişim açısından önemlidir. Bu sebeple bu araştırmanın amacı ergenlik döneminde önemli bir sorun olan akran zorbalığı ile kendilik algısı arasında ilişki olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Malatya ilidir. Araştırma evreninden tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenen 411 kişilik ergen grubu araştırma örneklemini oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre ergenlik döneminde akran zorbalığı sürecinde kurban ve zorba olma ile kendilik algısı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde akran zorbalığının ergenlerin kendilik algısı üzerinde olumsuz etkilere sebep olabileceği ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan akran zorbalığının ergenlerin gelişimi için önemli bir risk oluşturduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, kendilik algısı, ergenlik dönemi

ABSTRACT

Adolescence is a developmentally intense and complex period. With this period, rapid changes can be observed in various development areas. Although the rapid changes experienced in adolescence are an important stage in the process of becoming an adult, the process of change experienced can cause problematic behavior patterns to emerge. One of these problematic behavior patterns is peer bullying. Adolescents who try to get to know themselves with adolescence can shape their self-perceptions by being a victim of bullying or by being bullied. The sum of the adolescent's self-perceptions is expressed as self-perception in the literature. With adolescence, the adolescent begins to recognize himself and to form a self-perception. This formation is affected by the social environment and experiences. Clearly revealing the adolescent's self-perceptions and the effect of peer bullying on the self are important for adolescent mental health and development during adolescence. For this reason, the aim of this study is to determine whether there is a relationship between peer bullying, which is an important problem in adolescence, and self-perception. For this purpose, relational screening model was used in the research. The universe of the research is the province of Malatya. The adolescent group of 411 people determined by the stratified sampling method from the research universe constitutes the research sample. According to the research findings, a low-level significant negative correlation was found between being a victim and a bully and self-perception in the process of peer bullying in adolescence. When the research findings are examined, it is revealed that peer bullying may cause negative effects on the self-perception of adolescents. In this respect, it can be said that peer bullying poses an important risk for the development of adolescents.

Keywords: Peer bullying, self-perception, adolescence

¹ Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yaptığı yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

GİRİŞ

Ergenlik, yoğun ve ani değişimlerden dolayı stres ve karmaşa dönemi olarak nitelendirilebilir (Hall, 1916). Bu karmaşa ve stres dönemi tanımlamasının yanında ergenliği gelişimin normal ve olağan parçası olarak değerlendiren görüşler de mevcuttur. Arnett'e (1999) göre, toplumsal ve kültürel farklılıklardan dolayı stres ve karmaşa düzeyi değişmektedir. Ancak bu görüşler ergenliğin önemli bir gelişim dönemi olduğu gerçeğinde birleşmektedir (Santrock, 2020).

Steinberg (2004) ergenlik dönemiyle birlikte belirli zamanlarda ergenin beklenen sosyal rollerin dışına çıktığını bildirmiştir. Yargılamada ve karar vermede oluşan değişimler ile birlikte ergen belirli riskli ve sorunlu davranış eğilimleri gösterebilir. Bu karar verme değişiklikleriyle birlikte ortaya çıkan davranışlar ergenin ve akranlarının düşünce ve duygu dünyası üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir. Bu davranış eğilimlerinden bir tanesi de akran zorbalığıdır.

Akran zorbalığı akran grupları arasında gözlemlenebilen; sürekli ve saldırgan davranış eğilimleridir (Olweus, 1999). Zorbalık davranışı çeşitli faktörlerden etkilenmekle birlikte zorbalık davranışının ortaya çıkması için bazı şartların oluşması gerekmektedir. İlk olarak zorba ve kurban arasında bir güç dengesizliği olmalıdır. Bunun devamında zorbaca davranış sürekli ve kasti olarak ortaya çıkmalıdır. Tarafların güç dengesinin olması, yani taraflardan birinin geri çekilme davranışını göstermemesi sonucu zorbalık değil de şiddetin ve saldırganlığın olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında zorbalık kurbanının kendisine yönelik algısının daha itaatkâr ve savunmasız olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında zorbalık süreci sonunda zorba belirli kazanımlar (grup içi statü, para, eşya vb.) elde ederken kurban, ezilmişlik ve çaresizlik duygusu yaşamaktadır. Bu durumda da kurbanın kendine yönelik algıları gelişimsel açıdan olumsuz bir hal alabilir (Seçer, 2015).

Zorbalık hem kurbanın hem de zorbanın kendine yönelik algılarını değiştirebilir. Ancak bunun hangi düzeyde ve hangi koşullarda şekillendiği tam olarak bilinmemektedir. Bu etkinin ortaya çıkarılması ergen ruh sağlığı açısından önem taşımaktadır. Kişinin kendine yönelik algıları literatürde "kendilik algısı" olarak adlandırılmaktadır. Kendilik algısı, aynı zamanda kişinin çevresindeki insanlardan gelen iletişimsel geri dönüşler sonucunda kendine yönelik atıf ve düşünceleri olarak da ifade edilir (Shavelson, Hubner ve Stanton, 1976). Ausubel, Sullivan ve Ives'e (1980) göre ise kendilik kişinin görsel, duygusal, fiziksel ve anısal imajlarının bütünüdür. Bu açıdan sağlıklı bir ruhsal gelişim için kendilik algısının önem taşıdığı söylenebilir.

Bireylerin kendilik kavramı geniş yaşam deneyimlerinden edindikleri bilgilerle şekillenir. Bu olurken, bireyler yetenekleri, başarıları, tercihleri, değerleri ve hedefleri hakkında geniş bir bilgi edinirler ve onlarla ilgili düşünceler geliştirirler. Bu nedenle öz-bilgi, kişiliğin temel bir unsurudur. Bu unsur duygusal durumların, motivasyon durumlarının ve performans odaklı durumların oluşturduğu bütünü içerir. Kısaca ifade etmek gerekirse kendilik algısı, kim olduğumuza dair inançlarımızın hepsidir (Koç, 2008).

Sosyal karşılaştırma açısından kendilik algısı, kişinin kendi potansiyelini nasıl algıladığının ve sahip olduğu mevcut kapasite durumlarının tamamının bilgisidir. Kendilik algısının oluşumu çevredekilerin bireye karşı nasıl geri bildirim sunduğuna, kişinin başkalarını nasıl algıladığına, kültürel yapıyı nasıl içselleştirdiğine ve kimliğini nasıl oluşturduğuna bağlıdır (Bogenc, 1998). Kişilerin kendilik algıları literatürde fiziksel özelliklere, geçmiş yaşantılara, sosyal ilişkilere göre incelenmiştir. Olumlu sosyal ilişkiler, olumlu geçmiş yaşantılar ve kabul edilen fiziksel özellikler kendilik algısını olumlu etkilemektedir (Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs, 2003). Öksüz ve Malhan (2004) yaptıkları araştırmada kendilik algısını üç boyut üzerinde temellendirmişlerdir. Bu üç boyut şu şekildedir:

- Sosyal Sınıf Bileşeni: Yeterlilik, beceri ve kendine güven öğelerini içerir.
- Çekicilik Bileşeni: Sevilme, yalnızlık, kabul edilmişlik ve sempatiklik öğelerini içerir.
- Sosyal Meziyetler: Sabırlılık, hoşgörülülük ve düzenlilik öğelerini içerir.

Diğer yandan literatür incelendiğinde Mishna ve diğerleri (2016) tarafından yapılan bir araştırmada kendilik algısı ve akran zorbalığı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak Olweus (1999) zorbalığı saldırganlığın bir formu olarak tanımlamaktadır. Literatür incelendiğinde saldırganlık ve kendilik algısı arasından negatif yönde ilişki olduğunu gösteren araştırmalarda bulunmaktadır (Odacı ve Çelik, 2017; Wallace, Barry, Zeigler-Hill ve Green, 2012).

Bu bağlamda bireylerin kendilerine yükledikleri anlamlar bütünü olan kendilik kavramının yeterince incelenmediği gözlenmiştir. Buna ek olarak ergenlik döneminin önemli sorunlarından olan akran zorbalığı ve kendilik algısı arasındaki ilişkiyi net biçimde ortaya koyan çalışmaların da yeterli sayıda olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle de araştırmada zorbalık süreçlerinin ergenler üzerindeki etkilerinin kendilik algısı üzerinden ele alıp incelemesinin ergen ruh sağlığı açısından literatüre önemli katkı sağlayabileceği düşünülebilir. Sonuç olarak ergenlik dönemindeki bireylerin kendilik algıları ile akran zorbalığı yapma ve akran zorbalığı kurbanı olma durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada aşağıdaki soruya cevap aranmaktadır:

1. Ergenlerde kendilik algısı ve akran zorbalığı düzeyi arasında anlamlı ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada akran zorbalığı ve kendilik algısı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartmak amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu modelin kullanılma amacı değişkenler arası ilişkinin yönünün ve düzeyinin ortaya konmasıdır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016; Karasar, 2018).

Çalışma Grubu

Araştırma evreni Malatya ilinde eğitim gören lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu araştırmanın örneklemini 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında Malatya ilinde MEB'e bağlı orta öğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrenciler arasında tabakalı örneklem yoluyla belirlenen 411 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel'e (2016) göre tabakalı örnekleme yöntemi araştırma evreninin her bir alt grubunun örnekleme dışında kalmasını engellemek için kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde tabaka içi değişim olabildiğince küçük, tabaka arası değişim oldukça büyük olacak şekilde veri toplama işlemi gerçekleştirilir. Yine bu yöntemde bir tabaka kullanılabileceği gibi birden çok tabakalama da kullanılabilir. Bu amaçla da örneklemin evreni temsil edebilmesi için Malatya ilinin toplam 13 ilçesi içerisinde 4 ilçe kura usulü ile belirlenmiştir. Herhangi bir lise türünün örnekleme dışında kalmasına engel olmak için lise türleri tabaka olarak kabul edilmiştir. Bu dört ilçeden türlerine göre (fen lisesi, imam hatip lisesi, meslek lisesi ve anadolu lisesi) okullar ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Elde edilen gruplar içerisinde kura usulüyle grup büyüklükleri dikkate alınarak 12 okul belirlenmiştir. Belirlenen okullara gidilerek yasal ve etik usul - esaslara uygun olarak veri toplanmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubu 411 lise öğrencisinden oluşmaktadır [233 kız (%56.7), 178 erkek (%43.3)]. Çalışma grubundaki öğrencilerin lise türüne göre 106'sı fen lisesinde (%25.8), 88'i imam hatip lisesinde (%21.4), 121'i meslek lisesinde (%29.4), 96'sı

anadolu lisesinde (%23.4); sınıf düzeyine göre ise 133'ü 9. sınıfta (%32.4), 109'u 10. sınıfta (%26.5), 80'i 11. sınıfta (%19.5) ve 89'u ise 12. sınıfta (%21.7) eğitimlerini sürdürmektedirler.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada katılımcılara ait demografik bilgileri (cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü) toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuş bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Akran Zorbalığı (Kurban – Zorba) Belirleme Ölçeği

Araştırmada akran zorbalarını ve kurbanları belirlemek amacıyla Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı (Kurban – Zorba) Belirleme Ölçeği” kullanılmıştır. Belirtilen ölçek akran zorbalığını altı faktörde (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, izolasyon zorbalığı, söylenti zorbalığı, eşya zorbalığı ve cinsel zorbalık) iki boyutta (ben yaptım ve bana yapıldı) ölçmektedir. Beşli likert tipinde 106 maddeden (53 madde kurban ölçeği, 53 madde zorba ölçeği) oluşan bu ölçekte yüksek puanlar yüksek akran zorbalığına işaret etmektedir. Ölçekte akran zorbalığının ben yaptım faktörü maddeleri toplanılarak zorbalık, bana yapıldı maddeleri toplanılarak kurban toplam puanları elde edilmektedir. Kurban ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı 0.93, zorba ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı ise 0.92 olarak bulunmuştur. Bu araştırma için toplanan verilerden elde edildiği kadarıyla kurban ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı 0.93, zorba ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı 0.95 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği

Ergenlerin kendilik algılarını ölçmek amacıyla bu araştırmada Allan ve Gilbert (1995) tarafından geliştirilen ve kişilerin kendilerini nasıl algıladığını ölçen Sosyal Karşılaştırma Ölçeği kullanılmıştır. Türkçe uyarlaması Şahin, Durak ve Şahin (1993) tarafından yapılmış olan bu ölçek 18 maddeden oluşan altılı likert tipinde iki kutuplu bir ölçektir. Bu ölçeğin Öksüz ve Malhan (2004) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik analizleri tekrardan yapılarak ölçek 10 madde ve üç faktör (sosyal sınıf bileşeni, çekicilik bileşeni ve sosyal meziyetler) olarak yeniden revize edilmiştir. Belirtilen bu üç faktör toplam varyansın %56.7'sini açıklamaktadır. Bu üç faktör toplanarak kendilik algısı toplam puanı elde edilmektedir. Ölçekte yüksek puanlar yüksek kendilik algısına işaret etmektedir. Yapılan araştırmalara göre ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.91 düzeyindedir. Bu araştırma için toplanan verilerden elde edildiği kadarıyla belirtilen ölçeğin iç tutarlılık katsayısının 0.84 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma örneklemini kapsayacak okullar belirlendikten sonra Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden veri toplama işlemi için etik izin alınmıştır (29.11.2019 tarih ve 61316475-44-E.23719501 sayılı makam Olur'u). İzin alma işlemi tamamlandıktan sonra aşamalı olarak veri toplama işlemine başlanmıştır. Veri toplama işlemi 02.12.2019 ve 27.12.2019 tarihleri aralığında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama işlemi öncesinde okul müdürlükleri ziyaret edilerek gerekli bilgilendirme çalışması yapılmıştır. Veri toplama sürecinde öğrencilere, velilerine ve okul müdürlüklerine gerekli bilgilendirme yapılarak gönüllü katılım sağlanmıştır. Veri toplama süreci araştırmacılar tarafından yürütülmüştür ve her katılımcı için yaklaşık 40 dakikalık (bir ders saati) süre ayrılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde veri toplama işlemi bittikten sonra veriler SPSS 21 paket programına işlenmiştir. Veri girişinden sonra ölçeklerde bulunan kayıp veriler için kayıp veri analizi

(Missing Value Analysis) yapılmıştır. 411 katılımcının maddelerden 120 tanesini boş bıraktığı ve kayıp verilerin rasgele dağıldığı gözlenmiştir. Bu sebeple kayıp veri gruplarının yerine grup ortalamaları atanmıştır. Elde edilen maddeler ölçeklerin faktör dağılımına uygun olarak toplanmıştır.

Araştırmada değişkenlerin çarpıklık – basıklık katsayıları, uç değerleri ve varyans homojenliği incelenmiştir. Uç değerler veri setinden uzaklaştırılmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayısı -1.5 ve +1.5 aralığında olan değişkenler için parametrik testler, bu aralığın dışında olan değişkenler için nonparametrik testler uygulanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Kendilik algısının (sosyal sınıf bileşenleri, çekicilik bileşenleri ve sosyal meziyetler) ergenlerde akran zorbalığı (zorba ve kurban) ile olan ilişkisinin ortaya konması için parametrik testlerden Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi (r); nonparametrik testlerden Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi (r_s) kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2018; Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2016).

BULGULAR

Araştırma sürecinde toplanan verilerin ortalamaları, standart sapmaları ve çarpıklık-basıklık katsayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Betimsel İstatistikler (N=411)

		<i>İstatistiki Değerler</i>			
		<i>Ortalama</i>	<i>Standart Sapma</i>	<i>Çarpıklık Katsayısı</i>	<i>Basıklık Katsayısı</i>
Kendilik Algısı	Toplam	44.00	10.57	-0.92	0.43
	Sosyal Sınıf Bileşeni	13.06	3.58	-0.66	-0.18
	Çekicilik Bileşeni	18.56	5.07	-1.00	0.14
	Sosyal Meziyetler	12.37	3.74	-0.33	-0.58
Akran Zorbalığı (Kurban Olma)	Toplam	83.48	30.48	1.61	2.41
	Kurban Fiziksel	26.20	10.11	1.07	0.51
	Kurban Sözel	11.81	5.04	1.25	1.14
	Kurban İzolasyon	8.80	4.66	2.49	5.49
	Kurban Söylenti	7.70	4.09	1.94	3.41
	Kurban Eşya	14.62	7.67	2.54	6.88
	Kurban Cinsel	14.32	7.75	2.63	7.25
Akran Zorbalığı (Zorba Olma)	Toplam	68.92	22.26	2.82	9.53
	Zorba Fiziksel	20.71	6.05	1.28	1.11
	Zorba Sözel	9.09	2.63	1.40	1.46
	Zorba İzolasyon	8.08	4.38	3.11	10.44
	Zorba Söylenti	6.09	3.20	4.19	18.83
	Zorba Eşya	12.45	6.47	4.06	17.55
	Zorba Cinsel	12.48	6.72	3.69	13.94

Tablo 1’e göre araştırma değişkeninin çarpıklık-basıklık katsayısı incelendiğinde kendilik algısı toplam puanın, sosyal sınıf bileşeninin, çekicilik bileşeninin, sosyal meziyetin, fiziksel ve sözel zorbalık kurbanı olmanın; fiziksel ve sözel zorba olmanın çarpıklık-basıklık katsayısının -1.5 ve +1.5 aralığında bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak zorba ve kurban olma toplam puanlarının; izolasyon, söylenti, eşya ve cinsel zorbalık kurbanı olmanın ve izolasyon, söylenti, eşya ve cinsel zorba olmanın çarpıklık-basıklık katsayısının -1.5 ve +1.5 aralığında olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda çarpıklık-basıklık katsayısı -1.5 ve +1.5 aralığında bulunan değişkenler için parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Bu aralığın

dışında çarpıklık-basıklık katsayısına sahip olan değişkenler için nonparametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Ergenlerde kendilik algısının akran zorbalığı ile olan ilişkisinin belirlenmesi için Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi (r_s) kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Kendilik Algısı ile Akran Zorbalığının Korelasyon Analizi (r_s) Sonuçları (N=411)

	<i>Kendilik Algısı</i>	<i>Kurban Olma</i>	<i>Zorba Olma</i>
Kendilik Algısı	1		
Kurban Olma	-.18*	1	
Zorba Olma	-.16*	.55*	1

* $p<0.05$

Tablo 2’ye göre akran zorbalığı kurbanı olma ile kendilik algısı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r_s=-0.18, p=0.00$).

Akran zorbası olma ile kendilik algısı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r_s=-0.16, p=0.00$).

Kendilik algısının alt boyutları olan sosyal sınıf bileşeni, çekicilik bileşeni ve sosyal meziyetler ile akran zorbalığının alt faktörleri fiziksel kurban/ zorba olma, sözel kurban/ zorba olma, izolasyon kurban/ zorba olma, söylenti kurban/ zorba olma, eşya kurban/ zorba olma ve cinsel kurban/ zorba olma arasındaki ilişkinin tespit edilmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi (r) ve Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi (r_s) kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Kendilik Algısının ve Akran Zorbalığının Alt Boyutlarının Korelasyon Analizi Sonuçları (N=411)

	<i>Sosyal Sınıf Bileşeni</i>	<i>Çekicilik Bileşeni</i>	<i>Sosyal Meziyetler</i>	
Kurban Ölçeği	Fiziksel Kurban	-0.10*	-0.22*	-0.19*
	Sözel Kurban	-0.04	-0.18*	-0.12*
	İzolasyon Kurban	-0.06	-0.27*	-0.12*
	Söylenti Kurban	-0.05	-0.20*	-0.12*
	Eşya Kurban	-0.02	-0.16*	-0.15*
	Cinsel Kurban	-0.02	-0.14*	-0.12*
Zorba Ölçeği	Fiziksel Zorba	-0.03	0.00	-0.14*
	Sözel Zorba	0.05	-0.03	-0.03
	İzolasyon Zorba	-0.03	-0.13*	-0.11*
	Söylenti Zorba	-0.02	-0.13*	-0.09*
	Eşya Zorba	-0.05	-0.06	-0.15*
	Cinsel Zorba	-0.02	-0.10*	-0.12*

* $p<0.05$

Tablo 3'e göre sosyal sınıf bileşeni ve fiziksel zorbalık kurbanı olma arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=-0.10, p=0.00$). Sosyal sınıf bileşeninin, sözel zorbalık kurbanı olma ($r=-0.04, p>0.05$) ve fiziksel ($r=-0.03, p>0.05$)/ sözel ($r=0.05, p>0.05$) zorba olma ile arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çekicilik bileşeni ile fiziksel ($r=-0.22, p=0.00$) ve sözel ($r=-0.18, p=0.00$) zorbalık kurbanı olma arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çekicilik bileşeni ile fiziksel ($r=0.00, p>0.05$) ve sözel ($r=-0.03, p>0.05$) zorba olma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Sosyal meziyetler ile fiziksel ($r=-0.19, p=0.00$), sözel ($r=-0.12, p=0.00$) zorbalık kurbanı olma ve fiziksel zorba olma ($r=-0.14, p=0.00$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyal meziyetler ile sözel zorba olma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r=-0.03, p>0.05$).

Sosyal sınıf bileşeni ile izolasyon ($r_s=-0.06, p>0.05$), söylenti ($r_s=-0.05, p>0.05$), eşya ($r_s=-0.02, p>0.05$) ve cinsel ($r_s=-0.02, p>0.05$) zorbalık kurbanı olma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Sosyal sınıf bileşeni ile izolasyon ($r_s=-0.03, p>0.05$), söylenti ($r_s=-0.02, p>0.05$), eşya ($r_s=-0.05, p>0.05$) ve cinsel ($r_s=-0.02, p>0.05$) zorba olma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Çekicilik bileşeni ile izolasyon ($r_s=-0.27, p=0.00$), söylenti ($r_s=-0.20, p=0.00$), eşya ($r_s=-0.16, p=0.00$) ve cinsel ($r_s=-0.14, p=0.00$) zorbalık kurbanı olma arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çekicilik bileşeni ile izolasyon ($r_s=-0.13, p=0.00$), söylenti ($r_s=-0.13, p=0.00$) ve cinsel ($r_s=-0.10, p=0.00$) zorba olma arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ancak çekicilik bileşeni ile eşya zorbalığı zorbası olma arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($r_s=-0.06, p>0.05$).

Sosyal meziyetler ile izolasyon ($r_s=-0.12, p=0.00$), söylenti ($r_s=-0.12, p=0.00$), eşya ($r_s=-0.15, p=0.00$) ve cinsel ($r_s=-0.12, p=0.00$) zorbalık kurbanı olma arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyal meziyetler ile izolasyon ($r_s=-0.11, p=0.00$), söylenti ($r_s=-0.09, p=0.01$), eşya ($r_s=-0.15, p=0.00$) ve cinsel ($r_s=-0.12, p=0.00$) zorba olma arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre ergenlerde kendilik algısı ile akran zorbalığı yapma ve akran zorbalığı kurbanı olma arasında düşük düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre zorbalık düzeylerinin arttığı durumlarda ergenlerde kendilik algısı düzeylerinin azaldığını veya kendilik algısı düzeyinin azaldığı durumlarda zorbalık eğiliminin arttığını söylemek mümkündür.

Bu araştırma kapsamında ergenlerde kendilik algısı ve akran zorbalığının genel bulgularının yanında kendilik algısı ve akran zorbalığının alt boyutlarına ilişkin çeşitli bulgular elde edilmiştir. Bu bulgulara göre kendilik algısı ve akran zorbalığının alt boyutları arasındaki ilişki çoğunlukla akran zorbalığı alt boyutları ile kendilik algısının alt boyutları olan sosyal meziyetler ve çekicilik bileşeni arasında olduğu tespit edilmiştir. Sosyal sınıf bileşeni yalnızca fiziksel kurban olma alt boyutu ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. Bununla birlikte fiziksel zorbalığın tüm kendilik algısı alt boyutları ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Sözel zorba olma alt boyutunun hiçbir kendilik algısı alt boyutu ile anlamlı ilişki göstermediği tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen diğer bulgular incelendiğinde akran zorbalığı ile daha çok kendilik algısının alt boyutlarından olan çekicilik bileşenleri ve sosyal meziyetler boyutunun negatif bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum bireylerin çekicilik bileşeni ve sosyal meziyet düzeyleri yükseldikçe akran zorbalığı kurbanı olma ve akran zorbası olma düzeylerinin düştüğü şeklinde açıklanabilir. Bu durum akran zorbalığı ile kendilik algısını oluşturan sevilme, yalnızlık, sabırlılık, hoşgörü ve benzeri durumlar arasında negatif bir ilişkinin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Literatürde akran zorbalığı ile kendilik algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların daha çok genel kendilik algısı ve akran zorbalığı arasında olan ilişkiyi incelediği tespit edilmiştir. Bunlardan Mishna ve diğerleri (2016) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada kendilik algısı ve akran zorbalığı arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. İlgili araştırma bulgularının bu araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Wallace ve diğerleri (2012) tarafından, Türkiye'de ise Odacı ve Çelik (2017) tarafından yapılan iki farklı araştırmaya göre kendilik algısı ile saldırganlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu Olweus (1999) zorbalıkla saldırgan davranışın temelde aynı dinamiklere sahip davranışlardan meydana geldiği şeklinde açıklamaktadır. Bu yönüyle literatürdeki saldırgan ve zorba davranışların kendilik algısı ile negatif yönde ilişki gösterdiğine dair elde edilen sonuçlar bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Yine akran zorbalığı alt boyutlarından olan fiziksel zorbalığın tüm kendilik algısı alt boyutları ile negatif yönde ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum fiziksel zorbalığın daha riskli ve yaygın olması ile açıklanabilir (Tural Hesapçioğlu ve Yeşilova, 2015)

Araştırma bulguları incelendiğinde bu araştırmanın ölçme araçlarına verilen cevaplarla, araştırma örnekleme ve nicel veri analizi ile sınırlı olduğu söylenilebilir. Bu açıdan gelecekte yapılacak araştırmalar farklı yöntemlerle ve örneklem grupları ile tekrar edilebilir. Bunun yanında bu araştırma örneklem belirleme yöntemi olarak tabakalı örnekleme yöntemini kullandığından lise türleri ve cinsiyetler arasındaki farkların daha tutarlı ve doğru tespit edilmesi açısından güçlü bir yapı oluşturduğu söylenilebilir. Buna ek olarak ergenlik döneminin başlıca sorunlarından olan akran zorbalığının ve ergenlik döneminin gelişimsel olarak önemli konularından birisi olan kendilik algısının incelenmesi literatüre katkı sağlayabilir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ve sonuçlar göz önüne alındığında psikolojik danışmanlara, eğitimcilere ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

- Akran zorbalığı ergenlerin kendilik algısı süreçleri üzerinde etki yaratabilir. Bu nedenle sağlıklı bir ergen gelişimi için akran zorbalığını önlemeye yönelik atılacak eğitimler gibi eğitim faaliyetleri düzenlenebilir.
- Kendilik algısı temelde bireylerin kendilerini başkalarının gözünden değerlendirmelerine dayanmaktadır. Kendilik algısı ve akran ilişkileri konusunda gelecekte yapılacak araştırmalar ergenlerde kendilik gelişimi açısından önemli veriler sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, G., Kaymakçı, K., Öztaş, M. ve Altınışik, R. A. (2019). Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin kendilik algısı: Kayseri örneği. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(11), 786-809. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijhe/issue/47885/573930>
- Allan, S. and Gilbert, P. (1995). A social comparison scale: Psychometric properties and relationship to psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 19(3), 293-299. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(95\)00086-L](https://doi.org/10.1016/0191-8869(95)00086-L)
- Arnett, J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American psychologist*, 54(5), 317-326.
- Ausubel, D. P., Sullivan, E. V. and Ives, S. W. (1980). *Theory and problems of child development*. London: Grune and Stratton Publisher.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı ölçeği: Ergen formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 316-324.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I. and Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological Science in the Public Interest*, 4(1), 1-44.
- Bogenç, A. A. (1998). *Grupla psikolojik danışmanın suçlu gençlerin kendine saygı düzeylerine etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F., (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2016). *Sosyal bilimler için istatistik* (18. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Da Silva, A. O., Diniz, P. R., Santos, M. E., Ritti-Dias, R. M., Farah, B. Q., Tassitano, R. M. and Oliveira, L. M. (2019). Health self-perception and its association with physical activity and nutritional status in adolescents. *Jornal de Pediatria (Versão em Português)*, 95(4), 458-465.
- Godina, E. and Zadorozhnaya, L. (2016). Self-perception of physical appearance in adolescents: Gender, age and ethnic aspects. *Collegium Antropologicum*, 40(2), 73-81.
- Göktepe, G. (2015). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri, kendilik algısı ve kişilerarası ilişkilerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hall, G. S. (1916). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education*, New York: D. Appleton and Company.
- Jacobson, A. S., Trivers, R. and Palestis, B. G. (2019). Number of friends and self-perception among Jamaican children: the role of attractiveness and fluctuating asymmetry. *Journal of Biosocial Science*, 52(2), 184-197.
- Jakobsson, M., Josefsson, K., Jutengren, G., Sandsjö, L. and Högberg, K. (2019). Sleep duration and sleeping difficulties among adolescents: exploring associations with school stress, self-perception and technology use. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 33(1), 197-206.
- Kılıç, M. (2018). *Lise öğrencilerinin kendilik algıları ve yalnızlık düzeylerinin sosyal ağ kullanma alışkanlıkları ve amaçlarını yordama gücü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Biruni Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, V. (2008). *Kişilerarası tarz, kendilik algısı, öfke ve depresyon*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü

- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Schwan, K., Wiener, J., Craig, W., Beran, T., Papler, D. and Daciuk, J. (2016). The contribution of social support to children and adolescents' self-perception: The mediating role of bullying victimization. *Children and Youth Services Review*, 63, 120-127.
- Odacı, H. ve Çelik, Ç. B. (2017). Kendilik algısı ve saldırganlık arasındaki ilişki: yalnızlığın aracı rolü. *Journal of Mood Disorders*, 7(4), 219-225.
- Olweus, D. (1999). Sweden. Smith, P. K., Catalano, R., Junger-Tas, J. J., Slee, P. P., Morita, Y., and Olweus, D. (Ed.), *The nature of school bullying: A cross-national perspective* içinde (13). London and New York: Routledge (Psychology Press).
- Öksüz, E. ve Malhan, S. (2004). *Sosyal karşılaştırma ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik analizi*. VI.Ulusal Aile Hekimliği Kongresi, 4-7 Mayıs 2004 Bursa, Kongre Kitapçığı. 182.
- Santrock, J. W. (2020). *Ergenlik*. Didem Müge Siyez (Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2015). Zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 33(1), 85-105.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. and Stanton, G. C. (1976). Self-concept: Validation of construct interpretations. *Review of educational research*, 46(3), 407-441.
- Steinberg, L. (2004). Risk taking in adolescence: What changes, and why? R. E. Dahl and L. P. Spear (Ed.), *Adolescent brain development: Vulnerabilities and opportunities* içinde (51-58). New York: New York Academy of Sciences.
- Şahin, N.H., Durak, A. ve Şahin, N. (1993). *Sosyal karşılaştırma ölçeği: Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Tabachnick, B.G. and Fidell L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. Baskı). Boston: Pearson.
- Tural Hesapçıoğlu, S. ve Yeşilova, H. (2015). Lise öğrencilerinin zorbalığa ve zorbalara ilişkin duyguları, düşünceleri ve tutumları. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 284-293.
- Wallace, M. T., Barry, C. T., Zeigler-Hill, V. and Green, B. A. (2012). Locus of control as a contributing factor in the relation between self perception and adolescent aggression. *Aggressive Behavior*, 38(3), 213-221.